

MAKTABGA TAYYORLOV GURUHI BOLALARIINI MAKTAB
TA'LIMIGA TAYYORGARLIGINI SHAKLLANTIRISHNING MAZMUNI,
PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK TALABLARI

Chirchiq Davlat pedagogika universiteti Maktabgacha
ta'lim fakulteti dotseni

Shanasirova Zaxro Yuldashovna,

Chirchiq Davlat pedagogika universiteti Maktabgacha
ta'lim fakulteti talabalari **Axmadova Maftuna Ma'murjon qizi**

Xonimqulova Sevinch Shaxriddin,
qizi Ro'zimetova Laziza Doston qizi

ANNOTATSIYA

Maktabgacha ta'lim tashkilotining eng muhim vazifalaridan biri bu bolalarni maktab ta'limiga sifatli tayyorlab erish hisoblanadi. Maktabga tayyor bola bilim olishni istaydi, chunki bolada odamlar jamoasida aniq o'rin egalash istagi tuziladi.

Kalit so'zlar: —Maktab yoshil, —maktabga tayyorgarlik, —maktabga psixologik tayyorgarlik, —Maktab yoshiga yetgan differensial, Nazorat funksiyasi

KIRISH

Bugungi kunda Mamlakatimizda Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, maktabgacha ta'lim muassasalari tarmog'ini kengaytirish, malakali pedagog kadrlar bilan ta'minlash, bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash darajasini tubdan yaxshilash, ta'lim-tarbiya jarayoniga zamonaviy ta'lim dasturlari va texnologiyalarni tatbiq etish, bolalarni har tomonlama intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratishga juda katta e'tibor qaratilmoqda. Maktabgacha ta'lim tashkilotining eng muhim vazifalaridan biri bu bolalarni maktab ta'limiga sifatli tayyorlab erish hisoblanadi. —Maktab yoshil, —maktabga tayyorgarlik va —maktabga psixologik tayyorgarlik – bu tushunchalar psixologiyada bolaning psixik rivojlanish darajasini

belgilashda qo'llaniladi. Shunda bola maktabda o'qishi, bilim olish mumkin. Bunday farqlash quyidagi tahlillarda namoyon bo'ladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

—Maktab yoshiga yetgan tushuncha psixologlarda ishlatiladi, chunki bolaning psixik rivojlanishi ta'lim olishda muhim ahamiyatga ega. Shuning uchun maktab yoshiga yetibdi, deb gapirilganda asosan bolaning psixologik yetuklik darajasi nazarda tutadi. Shunday qilib, psixik funksional o'sishi maktabda bilim olishni ta'minlaydi.

Ko'pgina adabiyotlarda maktabga yetukligining uch pog'onasi mavjud: intellektual, emotsional, va ijtimoiy. Intellektual yetuklikni quyidagi ko'rinishlarda ko'rish mumkin:

- differensial qabul qilish, bunda umum ko'rinishdan shakl ko'rinishning kirishi;
- e'tiborni jamlash;
- hodisalar oralig'idagi asosiy bog'liqlikni ko'rsata bilish;
- ko'rish orqali eslab qolish;
- namunani qayta tiklash qobiliyati;
- qo'lning yengil harakatlanishini rivojlantirish.

Shuni aytish mumkinki, intellektual yetuklik bosh miya tuzilishining rivojlanishi funksional ko'rinishning me'yorini kuzatish mumkin.

Emotsional yetuklik shuni nazarda tutadi.

- impulsiv reaksiyalarning kamayishi;
- hohlamagan ish bilan uzoq vaqt shug'ullanish. Ijtimoiy yetuklik haqida:
- bolaning o'z tengdoshlari bilan muloqot va o'zining xulq – atvorini bolalar guruh qonun qoidalariga bo'ysundirishni bila olish;
- maktabda ta'lim olishda o'zini o'quvchi sifatida tuta bilishi:

—maktabga tayyor degan tushunchaning ma'nosi bir hil emas. Bu borada ishlab chiqilgan ilmiy ishlar bir talay. (ularning ko'p qismini Amerikalik psixologlardir), ularning barchasida bolaning maktabga tayyorligi —kirish bilimlaril, ya'ni bolaning bilim olishiga tayyorligi. Oxirgi muallif, o'zida maktab dasturini yaxshi darajada o'zlashtirish, bilan, mahorat.

—Maktabga tayyorl tushunchaning boshqa turi xaqida psixologlar ta'kidlagan, ya'ni L.S.Vigotskiydan so'ng izdoshlari bilim berish rivojlanishini o'z ilmiy izlanishlarida aks ettiradi. Bu izlanish quyidagilarni ta'kidlashga olib keladi. Bilim berishni boshlashni amalga oshirish qachonki psixologik funksiyalarning bilim berilishida yetuklik darajasi hali yetmagan shuning uchun psixologik, ruxiy yetuklikni bilib berilishda funksional o'rinda ko'rilishi lozim emas. Bundan tashqari, bu izlanishlarni ishlab chiqilishi borasidagi mualliflar shuni ta'kidlashadi-ki, bolaga maktabda bilim berishning muvaffaqiyati faqatgina bolaning bilimi, mahorati va uning qobiliyati muhim o'rin egallamaydi, balki bolaning shaxsiy va intellektual rivojlanishi darajasini aniqlash va u psixologik holatning maktab

darajasida bilim berilishiga omil bo'ladi. Mana shu holatni biz

oldingi holat bilan chalkashtirmaslik uchun ikkinchi holatni —maktabga ruxan tayyorl deb ajratib olamiz.

Bojovich M.I. (1968 y) bolaning maktabga ruhan tayyorligining ikki yo'nalishini ko'rib, ajratib chiqqan. Bular: shaxsiy va intellektual tayyorlik.

Maktabga intellektual tayyorgarlikni tavsiya berishda asosiy urg'uni bolaning jixatlarining sanog'iga emas, balki uning rivojlanish jarayonining intellektual darajasiga qaratish lozim. Vigotskiy L.S. va L.I.Bojovichlarning nuqtai nazaridan bola maktabga intellektual tayyorligi, uning qamrab olgan tashqi dunyodagi hodisalar va predmetlarga umumlashtiruvchi tushunchalarini yetkazib berish.

Barcha ko'rinishlarni taxlil qilishda o'quv faoliyatini o'zlashtirish borasida Elkonin D.B. (1981-1989) va uning safdoshlari quyidagilarni birinchi o'ringa qo'yadi:

- bolaning o'zi bilgan holda qonuniy xatti xarakat qilishga bo'ysundirish, bunda xarakat turlarini umumlashtirish;
- berilgan talablar tizimiga qanoat qilish.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Maktabda berilgan bilimlar yo__sinida shu narsani ko__zdan qochirish kerak emas, bu bolaning nutq rivojlanish sifatini. Nutq rivojlanishi intellekt rivojlanishi bir biri bilan uzviy bog__liqdir. Bu esa bolaning umumiy rivojlanishini ko__rsatadi. Shu yo__sinda o__ylash qobiliyat darajasini yaqqol namoyon etadi. Bundan tashqari, hozirgi kunda qo__llaniladigan bilim berish va o__qish uslubi, so__zlashuvning va nutqning ovoz chiqarilishi tahlili bilan asoslanadi, bunda fonetik tinglash rivojlanadi.

Maktabga shaxsiy jixatdan tayyorgarlik bo__yicha bilim berishni tavsif etishda avvalom bor bolaning motivatsion va erkin muhit rivojlanishini ko__zda tutish lozim.

Bilim berish uslubining aniqliligi o__qitish faoliyati bilan uzviy bog__liqdir. Bularga —bolalarning bilim, qiziqishlari, intellektual faolikka talabchanlik, va yangi bilimlar chanqoqligil (L.I. Bojovich 1972. 23 bet).

Bilim berishning ijtimoiy motivlari, keng ko__lamdagi ijtimoiy qirralarni,

—bolaning boshqa odamlar bilan muloqot qilish talabi, ularni baxolash qo__llab – quvvatlash, umumiy jamoa tizimidagi aloxidagi o__rin egallashga imkon berish xoxishini birlashtirish.

Maktabga tayyor bola bilim olishni istaydi, chunki bolada odamlar jamoasida aniq o__rin egalash istagi tuziladi. Aniqrog__i kattalar hayotiga yo__l

qo__shilishi bolada tashqi muhitga bo__lgan munosabatning yangi qirralarini namoyon etadi. L.I. Bojovich tomonidan —O__quvchining ichki dunyosining ko__rinishi deb nomlanadi. Bu yangi bilim berishga u juda katta e__tibor ajratgan, chunki bunga katta baho bergan, chunki u maktab o__quvchisining ichki kechinmalari uning maktab dargohida bilim olishga tayyorligini aniqlab beradi.

Maktab o__quvchisining ichki kechinmasi maktab yoshgacha va kichik maktab yoshi davrida paydo bo__ladi, shunda bolaga o__quv jarayoniga sube__kt faoliyati sifatida kirishga imkon beradi. Bu maqsad va ko__zlangan ishlarni bajarilishining tuzilishini aks ettiradi. Boshqacha qilib aytganda, o__quvchining erkin xarakati.

Maktab bilimini olish chanqoqoligi bolada asosan maktab yoshiga yetganda (7 yoshlarga yaqin) paydo bo_ladi. Shunda bola o_zida xulq-atvor va faoliyatini birlamchi olib borish g_islati paydo bo_ladi. (L.I.Bojovich. 1968.)

XULOSA

Bolada erkin harakat holati jamoatchilik o_yinlar o_tkazilishi mobaynida paydo bo_ladi. Bu esa bolaning rivojlanish pog_onasi asta ko_tariladi, yolg_iz o_yin o_tkazishda bunday natijaga erishilmaydi. Jamoatchilik namuna sifatida ko_rsatilgan narsaga tahlid qilishini bartaraf etadi, chunki bolaga yolg_iz nazorat o_tkazish juda qiyindir. Nazorat funksiyasi hali juda kuchsiz, va xodisalarga tashqi tomondan qo_llab-quvatlash talab etiladi. O_yin qatnashchilari bundan mustasno emas. Mana shu tomonlar juda nozikdir, lekin o_yinlarni erkin harakat maktabi deb xisoblash mumkin. Maktabga chiqish vaqtiga kelganda bolaning barcha qobiliyatlari rivojlangan bo_lishi lozim, shundagina bola oldiga qo_yilgan vazifalarni mustaqil ravishda qabul qilishi va bajarish yotadi. Boshqacha qilib aytganda birinchi sinf o_quvchisi maktabda bilim olishga tayyor bo_lishi, keng qamrovdagi o_quv jarayonini qabul qila olishi lozim. O_quv qirralarini yangi bilim berish deb ko_rish mumkin u maktab yoshigacha bo_lgan davr oxirida paydo bo_ladi. U asosan bola uchun yengilik bo_lib, yetakchi faoliyat turi-o_quv jarayon, bu xolat oldingi faoliyat tugashi bilan, ya'ni o_yinlar o_rniga o_qish faoliyati boshlanadi. Buning ichida bolaning psixologik holati shakllanadi. Maktab yoshigacha bo_lgan davrning yakunida bolalik o_yinlari asta-sekinlik bilan orqaga tisarilib, uning o_rniga bilim olish tuyg_usi paydo bo_ladi. (bu esa rivojlanishning psixologik mexanizmi deb qaraladi) shu shart zaylida bola barcha bolalik o_yinlari rivojlanishining pog_onalaridan oshib o_tgan bo_ladi. Vigotskiy A.S.

ta'kidlaganday, o_yining rivojlanish jarayoni asta-sekinlik bilan uning o_rni kamayadi va qoidalar o_rni asta ko_tarila boshlaydi.

Katta bog_cha yoshidagi, ayniksa, 6 yoshdan to 7 yoshgacha bo_lgan bolalarda qoidali o_yinlar ko_proq o_ziga jalb etadi, xarakatni koida asosida bajarish o_yining

asosiy mavzusiga aylanadi. Shunday qilib o_yin turlari o_rnini bilim olishga yo_naltirishga asos solinadi. Bu esa bolani o_quvchi o_rnida his etishi va turli qoidalarga bo_ysinib, harakatlar bajarilishiga olib keladi.

REFERENCES

1. —O_zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to_g_risidalgi PQ-4312-son Qarori.
2. X.Axmedova va boshqalar.Bolangiz maktabga tayyormi? — Toshkent, 2000 y.
3. F.Qodirova, Sh.Toshpo'latova, N.M.Kayumova, M.N.A'zamova. —Maktabgacha pedagogika. Darslik-T —Tafakkur 2019.
4. SH.A.Sodiqova —Maktabgacha Pedagogika darslik —Tafakkur Sarchashmalari T-.2013 y
5. N.M.Kayumova —Maktabgacha pedagogika. TDPU nashriyoti T:. 2013y